

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חז"ם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרית רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 712

מסכת שבת ק"ב - ק"ח ♦ כלאים ג, א' - ג, ה'

בס"ד, ב' שבט תשע"ג

השבוע בגליון

- ♦ כתיבה בכתב יד
- ♦ שאלת "הקצין ר' ישראל"
- ♦ הריגת כינה בשבת
- ♦ הבנת הגמרא אל מול המציאות
- ♦ מהותו של איסור כלאים

- ♦ פעולות כתיבה שונות בשבת
- ♦ כתב הנמחק מאליו
- ♦ כתיבה במחשב
- ♦ שימוש ברשמקול בשבת
- ♦ האם יש שפה בה מותר מן התורה לכתוב בשבת?

דבר העורך

עולם בתוך עולם

שיעור דף יומי הוא הווייה הנרקמת מחדש מידי יום. אין ספק כי יש דבר מה מעניין בהתבוננות בדקות הראשונות של תחילת שיעור דף היומי.

תפילות ערבית הסתיימה. על שולחן בפאתי בית הכנסת נערמות גמרות מסכת שבת ביד אוהבת. שיעור הדף היומי אנשים נכנסים, יוצאים, ממלמלים פסוקי תפילה. המולה רגילה.

כל יהודי מגיע עם המטען שצבר במשך היום; אושר, תסכול, הסכמה, ויכוחים. כל ההווי של חיי היום יום מתרכז סביב שולחן הדף היומי. אנשים משילים מעל עצמם את אדרת החולין, תהא אשר תהא, מרכינים את ראשם באושר בפני המטען הסגולי, הבלתי נאמד, שנישא בידיהם ברטט של קדושה, ואחר כך זוקפים בגאווה את ראשם על שזכו להימנות על העם שככה לו.

אחד המשתתפים משך את תשומת ליבי. אני מכיר אותו, לא אישית, מכיר את פניו ויודע את עיסוקו. בשיעור הדף היומי הוא יושב כמו חתן לפני שבירת הצלחת. ארשת ציפיה מהולה בהתרגשות נסוכה על פניו, הוא רואה הכל באורח חיובי, ומוכן לעשות הכל כדי שהדברים ישירו כמות שהם.

מגיד השיעור פותח בדברי הגמרא; אצבעותיו של היהודי אצות רצות בעקבותיו, אות אחר אות, מילה אחר מילה. הוא לא מאחר או מממה, אף לא באות אחת. כשמגיד השיעור מסביר, הוא תולה בו עיניים רציניות, מעפעף בהן כאשר מגיד השיעור מתקן משפט וחוזר עליו בצורה בהירה יותר, ומחייך איתן כאשר הבין את הדברים לאשורם.

מילה אחר מילה, שורה אחר שורה. **לפתע** הוא לא הבין דבר-מה.

גוו התיישר, כמו התקומם עמו ביחד, "אני לא מבין", פנה אל מגיד השיעור, "הרי לפני יומיים למדנו אחרת. כבוד הרב, זה לא מסתדר". "אתה צודק, השיב לו מגיד השיעור. על שאלתך עומד אחד הראשונים והוא מסביר, כי...". חיוך שמימי התפשט על פניו. גוו התרכך, קמטים של חיוך יצאו במחול סביב עיניו, והוא שב לעקוב אחר שורות הגמרא.

דף קג/א בין משתי סמניות בכל לשון חייב

פעולות כתיבה שונות בשבת

אדם הכותב בשבת עובר על איסור תורה, שהרי מלאכת "כותב" היא אחת מל"ט מלאכות האסורות בעשייה בשבת. גם כתיבה בכל דרך ואופן שהוא, אף זו שאינה אסורה מן התורה, אסורה מדרבנן (עיי' משנה ברורה סימן ש"מ ס"ק כ"ד), וכגון, כתיבה שאינה מתקיימת מותרת מן התורה, כמבואר בסוגייתנו, אך אסורה מדרבנן, כמו גם כתיבה ביד שמאל [למי שאינו אטר], שאינה אסורה מן התורה וחכמים אסרוה.

רופא הנאלץ לכתוב בשבת כדי להציל חיים, יעשה זאת בשמחה ובחדווה, לקיים רצון קונו, כי פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. ברם, על הרופא למעט באיסורים, כל עוד אין בכך פגיעה בפעולות הנדרשות לרפואת החולה. לפיכך, רופא המסוגל לכתוב ביד שמאל, אינו רשאי לכתוב ביד ימין, בה איסור הכתיבה הוא מן התורה.

כתב הנמחק מאליו: לרשות הרופא עומדת גם אפשרות הכתיבה בעט המפיק דיו המתכלה מאליו והכתב אינו מתקיים זמן מה לאחר הכתיבה. ברם, אפשרות זו מוגבלת ביותר לדעת חלק מן הראשונים. במשנתנו (קד"ב) אכן מבואר, כי כל מלאכה ה"מתקיימת בשבת", חייבים עליה. כך גם מלאכת כותב, בה אנו עוסקים, שהכותב בכתב שאינו מתקיים, אינו עובר על איסור תורה. אולם, נחלקו ראשונים בפרוש דברי המשנה מלאכה ה"מתקיימת בשבת". מדברי רש"י משמע (קב"ב ד"ה בשבת, וראה שער הציון סימן ש"ג ס"ק ס"ח) כי גם מלאכה שקיומה יפסק **לאחר** השבת, נחשבת מלאכה שאינה מתקיימת ואינה אסורה מן התורה. אולם, הרמב"ם (הלכות שבת פ"ט הלכות י"ג) חולק וסובר, כי רק מלאכה שתחדל מלהתקיים **במהלך** יום השבת, נחשבת מלאכה שאינה מתקיימת (עיי' שו"ת מנחת יצחק, ח"ז סימן י"ג-ד"ט"ו); קצות השולחן, ח"ז סימן קמ"ו; שו"ת מנחת שלמה, סימן צ"א אות י"א, וכדעת הרמב"ם מבואר בריטב"א במשנה קב/ב).

כתיבה במחשב: אפשרות נוספת לשימור מידע היא כתיבה במחשב.

המפעיל מחשב בשבת עובר על איסור הבערה ועל איסור בונה (עיי' חזון איש או"ח סימן נ' ס"ק ט' וסימן ל"ח ס"ק ב'). לגבי תוקף איסורים אלו בעת שימוש במחשב לאחר הפעלתו, דנו הפוסקים בזמננו, ואנו נתמקד בשאלה, אם הכותב במחשב עובר על מלאכת כותב.

כתיבה על צג המחשב: כתיבה במחשב מוצגת על גבי מסך המחשב, ולפנינו שני דיונים, האחד לגבי הכתיבה במחשב עצמו, בדיסק הקשיח, והשני, הצגת האותיות על גבי המסך.

ובכן, ישנם שני סוגי מסכים. המסך הוותיק, רחב הימדים, פועל באופן הבא: בצדו הפנימי של המסך מרוח חומר זרחני, ומעומק המסך נשלחים כל העת אותות אלקטרוניים הנקלטים בחומר הזרחני ומאירים בצורת האותיות. ספר נשמת אברהם (ח"ד או"ח סימן ש"מ) כותב בשם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, כי כתיבה זו אינה נחשבת כתיבה מן התורה. לא זו בלבד, אלא שאף הכתב אינו מתקיים, מפני שהוא נמחק ונכתב חליפות עשרות פעמים בשנייה, כל העת נשלחים אותות חדשים. ואילו הגר"ש ואזנר שליט"א (שו"ת שבט הלוי ח"ו סימן ל"ז) נוקט,

צעילוי נשמת

מרית **עליזה ארונספלד** ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב' ע"ה בשבט תשע"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אריה לייב הפטקה** ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל

נלב' ע"ו בשבט תשנ"ט

תנצב"ה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם לונדנר** ז"ל

ב"ר דניאל הלוי ז"ל

נלב' ע"ג בשבט תשס"ב

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידו
הר"ר **יצחק לונדנר** ומשפ' שיחיו - רעננה

הביטו בהם, בלומדי הדף היומי בעת שיעור הדף היומי, ראו את השמחה האמיתית השורה על פניהם.

כל יהודי הלומד תורה, טובל בים של שמחה. אין שמחה כשמחת התורה. אם רוצים אתם לחוות זאת בעוצמה, עלו פעם לעזרת הנשים של אחת הישיבות הגדולות, צפו במאות בחורי החמד הלומדים תורה, ומידי פעם תבחינו ב"חברותא" צועקים בשמחה בצוותא, או באחד הסופק את כפיו בחדווה. הם הבינו, חברים, הם הבינו את הגמרא!!! מה יש עוד להבין?

יצאתי משם, משיעור הדף היומי, ונזכרתי, כי לפני שנים, רקד בית מדרש שלם בשמחה עצומה, בעיצומו של שיעור.

היה זה בבית המדרש של ישיבת טלז בארצות הברית, בראשותו של הגאון רבי מרדכי גיפטר זכר צדיק לברכה.

ימים אחדים לפני כן סיפר ראש הישיבה לתלמידיו, כי ביום מן הימים הבחינו בני ישיבת קלם, כי ראשם ורדם, הגאון רבי שמחה זיסל זצ"ל, הידוע בכינויו ה"סבא מקלם", נוטש את מקומו באולם הישיבה ועולה לחדר צדדי בקומה העליונה.

היה בכך משום חריגה בהנהגות הקפדנית של ה"סבא" ותלמידים אחדים שעקבו אחריו גילו להפתעתם, כי בתוך החדר ה"סבא"... רוקד!!! לא עמד להם כחם לאצור את פליאתם, וכאשר הציגו בפניו הסביר בפשטות, כי בעת לימודו בהיכל בית המדרש עלה בידו להבין פשט נפלא בחידושי הרשב"א, אותו עמל להבין. מיד חפצתי לרקוד, הסביר להם, אך מאחר שלמדתי לבדי, ריקודי הפתאומי באולם הישיבה לעיני-כל לא היה מתאים, לפיכך עליתי לכאן.

ימים אחדים לאחר שסיפר רבי מרדכי גיפטר זצ"ל את המעשה לתלמידיו, כדי להחזיר בהם אהבת תורה, עמד הוא עצמו על הדוכן בהיכל ישיבתו ונשא "שיעור כללי" בפני כל תלמידי ישיבתו. מי שהשתתף פעם במעמד זה חווה חווייה מרגשת מאד. כדאי ללכת לראות. כל בחורי הישיבה מתרכזים יחד, מקשיבים בריכוז להסברים ולביאורים שראש הישיבה פורס בפניהם בסוגייה הנלמדת בישיבה, ופעמים מתפרץ כמין הר געש אדיר, וניכוחים סוערים, בין הבחורים לבין עצמם, ובינם לבין ראש הישיבה.

באותו "שיעור כללי" עמל רבי מרדכי גיפטר לפלס דרך להבנת דבריו של הרשב"א בסוגייה שנלמדה בגמרא. לאחר שהציב את יסודות הדברים, נדבר על גבי נדבך, הוא העפיל אל מרומי המגדל, העלה עמו את תלמידיו, ומשם היה הרשב"א פשוט נהיר וברור.

נפלא המיית התפעלות ושמחה פשטה בהיכל הישיבה. מאן דהוא הפטיר, "ראש הישיבה, כעת גם נאה וגם יאה לרקוד, כריקודו של ה"סבא" מקלם...".

חייו מאיר פנים התפשט על פניו של ראש הישיבה. **ויאחזו** בני הישיבה איש ביד רעהו, לבם אחד, ובפיהם מתנגן הלחן הוותיק על פסוקו של מלכנו דוד עליו השלום, "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". כששמחתם מתפרצת ואושר רוחני, עילאי, אמיתי, שוכן בקרבם, שוררו בני הישיבה שוב, שוב ושוב, "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

שנים ארוכות לאחר המאורע הנדיר, לא פג רשמו ותקפו מלב המשתתפים בו.

"טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".
זו אינה תפילה.
זו מציאות.
צריך רק לנסות.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

כי כתיבה על גבי מסך נחשבת כתיבה המתקיימת, אך במסך שמותקן בו שומר מסך, הגורם לכך שכעבור זמן קצוב בו אין משתמשים במחשב המסך כבה, הרי הכתב נחשב 'אינו מתקיים'.

בסוג החדש של המסכים, מסוג lcd, מצויים גבישים נוזליים, המשנים את צורתם בהתאם למתח חשמלי הגורם לשינוי זוויתיהם ובהתאם לכך גם צבעם משתנה. טכנולוגיה זו אינה כותבת את האות כל העת מחדש, אלא היא נותרת מעוצבת בצורתה, עד שיפקדו על המחשב לשנות את האותיות. עם זאת, גם במסך זה הכתיבה מתקיימת באמצעות העברת מתח חשמלי חדש כל העת, ואין לה קיום מצד עצמה (מערכי לב פרק ח).

דיסק קשיח: אין להתעלם מן העובדה, כי כתיבה במחשב אינה מתאפשרת ללא רישום הנתונים בדיסק הקשיח, ונושא זה מהווה דיון בפני עצמו (ראה נשמת אברהם ח"ד או"ח סימן שד"מ ס"ק א' בשם הגרש"ז; אנציקלופדיה תלמודית כרך י"ח עמוד תרמ"ט-תרנ"ט).

שימוש ברשמקול בשבת: אמצעי שימור מידע נוסף, הוא הרשמקול. במשנתנו מבואר כי רישום "סמניות" נחשב גם כן למלאכת כתיבה מן התורה. מעניין לגלות כי קיימת אפשרות שהפירוש למשנה זו מכריע את מעמד הגדרת השימוש ברשמקול בשבת, כאשר דיונונו מתמקד בהקלטה במכשיר רשמקול שהופעל מערב שבת.

רב האי גאון (הובא במגיד משנה הלכות שבת פרק י"א הלכה י') מפרש, כי ה"סמניות" הם סימנים שאינם אותיות, אך באמצעות הסימנים אפשר להבין את כוונת הכותב. בעל מגן אברהם (או"ח סימן ש"מ ס"ק י') מסיק, כי שרבוט סימנים בעלי משמעות, כלול במלאכת "כותב" מן התורה. הרמב"ם (בפירוש המשניות) חולק עליו ומפרש, כי כוונת המשנה לכתובת אותיות המייצגות מספרים. בעל אבני נזר (שו"ת או"ח סימן ר"ט) כותב, כי לדעת הרמב"ם, וכן לדעת רש"י במשנתנו, אין מקור לאיסור כתיבת סימנים בעלמא מן התורה.

נמצא, איפוא, לכאורה, כי לדעת רש"י והרמב"ם, הקלטה ברשמקול אינה כרוכה באיסור תורה, מפני שההקלטה נעשית באמצעות רישום סימנים על סרט ההקלטה. עתה, עלינו לבדוק אם הקלטה ברשמקול אסורה מדרבנן, משום כותב, או שמא אף כתיבה מדרבנן אין כאן. ובכן, יש מי שטען כי פעולה זו נחשבת כתיבה מדרבנן.

ברם, פוסקי זמנינו, רובם ככולם, כותבים, כי הואיל וסימני ההקלטה אינם ניתנים לקריאה, אין השימוש ברשמקול נחשב כתיבה כלל. לדבריהם, דיון זה אינו תלוי במחלוקת הראשונים הנזכרת. ראוי לשנות ולציין, כי דיונונו הוא לגבי מלאכת כותב בלבד. מלבד זאת נקטו פוסקי הדור האחרון, כי הדבר אסור מטעמים אחדים, ודנו בארוכה אם יש בדבר איסור תורה או איסור דרבנן (עיין אנציקלופדיה תלמודית כרך י"ח עמוד תשל"ב שצינו את דבריהם).

דף קג/א בכל לשון חייב

האם יש שפה בה מותר מן התורה לכתוב בשבת?

הלכה פסוקה היא בתלמוד הבבלי (גיטין ח/ב, ב"ק פ/ב), כי בשבת מותר לקנות בית בארץ ישראל מידי בעליו הנכרי, ואף מותר לומר לנכרי לכתוב ולחתום זאת. אף על פי שבשבת אין מבצעים עסקאות, ואף על פי שחכמים גזרו שבשבת אין לומר לנכרי לבצע מלאכה עבור היהודי, מכל מקום, משום ישוב ארץ ישראל הותר הדבר. הלכה זו נפסקה בשולחן ערוך (או"ח סימן ש"ו סעיף י"א) בתוספת הערה של הרמ"א מבית מדרשו של בעל אור זרוע, ובה נתמקד במאמרנו זה: "בכתב שלהם, דאינו אסור רק מדרבנן, ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו". כלומר, היתר זה מתייחס לכתובה בשפה לועזית בלבד.

חומרה זו, שלמעשה היא קולא גדולה, כפי שניווכח להלן, מקורה בחידושו של רבי יואל הטוען, כי איסור מלאכת כותב מן התורה מתייחס לאותיות אשוריות ולאותיות יווניות בלבד, ואילו כתיבה באותיות אחרות, אינה אסורה מן התורה כי אם מדרבנן בלבד [על מעמדה המיוחד של השפה היוונית, ראה מגילה ח/ב]. לפיכך, הואיל וכתובה בשפה אחרת אסורה מדרבנן, ואף אמירה לנכרי לבצע מלאכה בשבת אסורה מדרבנן, התירו חכמים לומר לנכרי לכתוב בשפה אחרת, שאין זה אלא איסור המורכב משני איסורים דרבנן (דברי רבינו יואל הובאו על ידי בנו הראב"ה בסי' שצ"א - ת"ז - תקמ"ט; באו"ח ח"ב סימן ע"ו וסימן פ"ד אות כ"ה; בהגהות מיימוניות הלכות תפילין פ"א הלכה י"ט; באגודה עירובין פ"ו סימן ס"ט; בלקט יושר ח"א עמוד 65).

כתיבה בכתב יד: יש לציין, כי חידושו של רבינו יואל אינו מתייחס לשפה הסינית או לכל שפה אחרת בלבד, אלא אף כתיבה בלשון הקודש בכתב יד אינה אסורה מן התורה לשיטתו, מפני שאינה אשורית (לקט יושר שם).

אולם גדולי האחרונים, מגן אברהם (סימן ש"מ ס"ק י') ובית שמואל (אהע"ז סימן קכ"ו ס"ק א') תמהו על חידוש זה, לאור העולה מדברי יתר הראשונים, שבכל כתב אסור לכתוב בשבת.

שאלת "הקצין ר' ישראל": מעניין לציין, כי בעל נודע ביהודה נשאל על ידי "הקצין ר' ישראל הניגסברג" היושב לעיתים עם 'שרים גדולים' ועליו לחתום על טפסים שונים, שיתיר לו להתקין חותמת עם כתב יד בשפה זרה, ונכרי יחתום בה לפי ציוויו (שו"ת, תניינא או"ח, סימן ל"ג). נודע ביהודה השיב לו, כי מעודו תמה מדוע האחרונים לא הקשו על שיטת רבינו יואל ממשנה מפורשת, הלא היא משנתנו, בה נאמר: "הכותב שתי אותיות... בכל לשון חייב" [ועיי"ש משי"כ ליישב וע"ע בביאור הלכה דלהלן]. בעל נודע ביהודה מסיק, כי הוא "יחיד בדעה זו ולא מצאנו לו חבר", ולקצין ר' ישראל הניגסברג השיב, כי אף אם כתיבה באורח זה אסורה מדרבנן בלבד, אין כל היתר להורות לנכרי לבצע עבורו פעולה אסורה מדרבנן, כי אם במקומות שבהם חכמים פירשו כי הדבר מותר.

פנינים

דף קח/א אם יבוא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה

מי היה במעמד הר סיני?

בגמרא הסתפקו אם אפשר לכתוב את פרשיות התפילין על עור דג, ואמרו שאין הדבר ברור אם פסקא זוהמא מן הדג, ואליהו יכריע...

בספר חידושי הר"ן (המיוחס לר"ן אולם מחברו הוא אחד מהראשונים שלא נודע שמו) מבאר המחבר תחילה, כי השאלה היא האם בעיבוד העור נפסקת זוהמת הדג. אולם לאחר מכן הוא מפרש בדרך אחרת מעניינת ביותר: בעבודה זרה (כב/ב) נאמר, שהנחש הטיל זוהמא בבריות, וזוהמה זו פסקה בעמוד ישראל בהר סיני. ברם, מאחר שהדגים לא היו באותו מעמד, צריכים את אליהו הנביא לברר פרט זה, אם פסקה גם מהם אותה זוהמה.

נראה מדבריו כי בעלי החיים האחרים שותפים היו במידת מה, למעמד הר סיני!...

הביאור הלכה (סימן ש"ו סעיף י"א ד"ה בכתב) כותב גם הוא כי דעה זו יחידה בראשונים, ואף הרמ"א שהביאה לעניין ציווי לנכרי לכתוב בשבת שטר רכישת דירה בארץ ישראל, לא הביאו אלא כדי להחמיר בקולא זו כשיטת רבינו יואל, ולא להורות הלכה כדבריו, שאין איסור מן התורה, אלא שאף בקולא זו, של הוראה לנכרי לכתוב שטר, אין להורות לנכרי לכתוב בלשון הקודש (ועיי"ש עוד בדבריו ביישוב משנתנו לדעת רבינו יואל, שלא כדברי הפמ"ג והנוב"ם).

דף קז/ב ההורג כינה בשבת כהורג גמל בשבת

הריגת כינה בשבת

נחלקו תנאים לגבי איסור הריגת כינים בשבת. רבי אליעזר סובר שדין כינה כדין בעל חיים, מה זה אסור להרוג, אף זה אסור להרוג. חכמים פוטרים את העושה כן, וכך נפסק להלכה (עיי' לעיל יב/א, ובשולחן ערוך או"ח סימן שט"ז סעיף ט'), שמוותר להרוג כינה הנמצאת על בשרו על או בגדו.

הגמרא מסבירה, שאיסור הריגת בעל חיים בשבת נלמד מכך שבמשכן שחטו אלים מאדמים לצורך עורותיהם, והרי כל מלאכה שהתבצעה בעת הקמת המשכן אסורה בשבת. רבי אליעזר לומד, כי כל הזומה לאלים בכך שרוח חיים בקרבו, אסור להרוג. חכמים חולקים וסוברים, כי רק בעלי חיים הדומים לאלים הפרים ורבים - אסור להרוג, ואילו הכינים אינם פרים ורבים. וכך פוסק הרמב"ם (הלכות שבת פרק י"א הלכות ב'-ג): "רמשים שהויתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיוצא בהן, כגון, תולעים של בשר ותולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור... המפלא כליו בשבת מולל את הכנים וזורקן, ומותר להרוג את הכנים בשבת מפני שהן מן הזיעה".

הבנת הגמרא אל מול המציאות: בלמדנו גמרא זו ופסק הלכה של הרמב"ם הבא בעקבותיה, אנו מתמודדים מול המציאות הידועה לנו, כי הכינים בוקעים מן הביצים, ואין מקורן בזיעה. ידיעה זו, הפשוטה בעינינו, באה לעולם לפני כשלוש מאות שנה על ידי חוקר הולנדי, אשר התברך בזכות מגדלת שליטש בעצמו, והגדילה מעל פי מאתיים, פי עשר מן ההגדלות שהצליחו חוקרים בני זמנו להגדיל. הוא הפריך את ההנחה שהיתה מקובלת עד ימיו, כי הכינים נולדות מאליהן. הוא לא הצליח להכריע את הכף, עד שלואי פסטור הוכיח לפני כמאה ושלשים שנה, שאין חי בא אלא מן החי. עם גילוי התופעה דנו פוסקי הדורות מאז ועד היום, כיצד אפשר להבין את גמרתנו, והאם יש להחמיר ולאסור הריגת כינים בשבת.

ובכן, סמוך לתקופתו של החוקר ההולנדי, כתב הגאון רבי יצחק לאמפראנטי בספרו פחד יצחק (ערך צידה, כא, ב), כי אלמלא אחזתו פחד וחלחלה מן התנאים הקדושים ומחכמי התלמוד, היה מורה כי אכן יש לשנות את ההלכה, מפני שאם הם עצמם היו נוכחים בתוצאות מחקר זה, גם הם היו מורים שאסור להרוג כינים בשבת.

לעומת זאת, רבו, רבי יהודה בן ר' אליעזר בריאל ממאנטובא, סובר כי "אין לשנות הדינים המיוסדים על קבלת קדמונים בשביל חקירת חכמי אומות העולם". ו"אין לזוז ממה שנפסק על פי גמרתנו, אפילו כל רוחות החקירות האנושיות שבעולם באות ונושבות בו, כי רוח ה' דבר בנו. אכן חסר דעת החוקר ואין שכלו מגיע לעומק חכמת הטבע ומעשה בראשית כי רב הוא... וחכמי אומות העולם לא ידעו ולא יבינו בטבע כי אם שטחיות הדברים הנראים לעין ולא פנימיותם כאשר השכילו מקבלי מעשי בראשית... ואם כן הדין אמת ויציב ונכון וקיים על מקומו ואין לשנותו כלל ועיקר מחמת תואנות החקירות החדשות מקרוב באו". וכן כתב גם בספר אמונת חכמים (להגרא"א שר שלום דאזילה, פרק כ"ב, ב/ב), וראה גם בספר הברית (ח"א מאמר י"ד פ"ח).

הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל כותב (מכתב מאליהו ח"ד עמודים 355-356), כי יש להבדיל בין ההלכה ובין טעמה. ההלכות עצמן התקבלו אצל חז"ל במסורת ומהן אין לסור. טעמן של ההלכות ניתן לעיתים על ידי חכמים ולא בא להם במסורת, ובמקרה זה האמוראים הטעימו את ההלכה לפי הידוע להם בזמנם, ואילו עלינו מוטל לתור אחר הסברים אחרים לקיים את הדין על מכונו על פי ידיעות הטבע שבימינו, אך ההלכה עצמה שרירה וקיימת.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל נקט, כי טעמם של חז"ל ודבריהם של החוקרים אינם סותרים זה את זה. הא כיצד? ובכן, כלל ידוע הוא, כי ההלכה מתייחסת לדברים הנראים בעין בלתי מזויינת בלבד. לפיכך, אנו שותים מים, אף על פי שהם רוחשים בעלי חיים שונים, וכן אנו נושמים מלא ראותנו אוויר גדוש בחיידקים רבים. ההלכה אינה מתחשבת בהם. כך גם כינים אלו, שביצייהם לא נראו לעין אדם בתקופת חכמי התלמוד, נידונים כבעלי חיים הנוצרים מן הזיעה, ולפיכך אמרו חכמים שמוותר להרגן בשבת... לפיכך, ההיתר להרוג כינים, אינו תקף לימינו, שכן ביציהן נראים לעין אדם (וראה שנה בשנה שהארץ בכך, שבזמן חז"ל ודאי שלא היו ביצי הכינים ניכרות, מחמת חישובים שונים של סף הראיה ואכמ"ל. ארחות שבת פ"ד הערה מ"ז. וכן כתב הרב אביגדור נבנצאל שליט"א בהערותיו לספר השתנות הטבעים בהלכה, עמוד קפ"ב, ועיי' בספר ארחות שבת שם הערה מ"ח מש"כ בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

כלאים, פרק ג, משנה א': ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים

מהותו של איסור כלאים

המשנה הראשונה של פרק ג' במסכת כלאים נחשבת משנה עמוקה ביותר. תלמיד של הגאון מוילנא סיפר כי הגאון אמר לו כי "יגע בכל כוחותיו כמה מאות פעמים, ואמר כי בסוגיה דערוגה

שיעור חדש לתושבי ירושלים

הננו להודיע על פתיחת שיעור חדש בדף היומי

בית כנסת "תורת משה"

רח' אפשטיין 5 - קרית יובל
בשעה 20:15

מפי מגיד השיעור

הרב ישראל אלקריץ

שליט"א

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב

תנצב"ה

הנוצח ע"י התנו

הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מזרחי** ז"ל

ב"ר עזרא ז"ל נלב"ע א' שבט תשל"ט

תנצב"ה

הנוצח ע"י **משפחת ברנע** שיחיו - י"ם

לעילוי נשמת

מרת **מרים אהרונוף** ע"ה

בת יעל ע"ה נלב"ע ד' בשבט תש"ך

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

יגע משך זמן שהיה יכול ללמוד חצי ש"ס בבלי" (הקדמת פאת השולחן).

במשנה זו תלויים עיקריהם של דיני כלאים, ותקצר היריעה מלפרטם. בשורות הבאות נעסוק בתמציתו של אחד הנושאים הסבוכים במסכת, שאף הוא משתייך למשנה של 'ערוגה'.

נפתח בשאלה כללית: מה פירושה של המלה "כלאים"? אונקלוס (ויקרא, יט/ט) מתרגם "כלאים" - 'עירובין' (ראה בשערי צדק לבעל חיי אדם, שער משפטי הארץ פ"ג שהביאו). מפירוש זה עדיין איננו יודעים מהי תערובת, האם מעל פני הקרקע או מתחתיה. מתברר כי ישנו גם פירוש נוסף, שיתבאר להלן.

באיסור כלאים, מה אסרה התורה; יניקת שני זרעים מאותו מקום, או עירוב שני זרעים זה בזה? כלומר: האם איסור כלאים הוא במה שמתחת לפני הקרקע - היניקה; או במה שמעל לפני הקרקע - העירוב?

[יודגש כי אנו מתייחסים לדין התורה, אך מדרבנן ישנן הרחקות וגזירות רבות, כמפורט במשניות, בירושלמי ובפוסקים].

במסכתנו מבואר פעמים רבות שמותר לזרוע בסמיכות שני מינים שהם כלאים זה בזה, אם אינם נראים כמעורבים. במשנה זו נאמר, כי אפשר לזרוע חמישה מיני זרעים בערוגה אחת שכל גדלה אינו אלא ששה טפחים על ששה טפחים, באופן שכל מין ניכר לעצמו. במשנה השמינית בפרק השני, שאף היא נלמדת השבוע על ידי ה"לומדים בשלימות", נאמר כי אפשר לזרוע שני מינים משני עבריה של מחיצה. אכן, לדעת ראשונים רבים האיסור אינו תלוי ביניקה כלל, אלא בעירוב מעל פני הקרקע, כשהדבר ניכר למראית העין (רש"י שבת פד/א, ד"ה ואחת; רלב"ג, ויקרא יט/ט; פירוש הרש"ס כלאים, פרק ג', משנה ד', וכתב שם שכן היא דעת הראב"ד). לשיטתם, ההרחקות הנזכרות במסכת כתלויות בשיעור יניקה, אינן אלא לפי שידעו חז"ל ששיעור היניקה של צמחים אלו שווה לשיעור העירוב, ואם ירחיקום זה מזה כשיעור יניקתם מסביבותיהם הם גם לא יתערבו זה בזה מעל פני הקרקע. מאידך גיסא, אם ביניקתם הם מופרדים על ידי סלע שבאדמה, אך מעל לפני הקרקע הם גדלים בעירוב, הרי הם כלאים מדאורייתא (תורת זרעים, עמוד מ').

רבי שלמה סירליאו, ממפרשי המובהקים של סדר זרעים, תולה את הדעה האמורה בביאורה של המלה "כלאים", שהוא מלשון כליאה וחבישה, כלשון הפסוק (ישעיהו מב/כב): "וּבְבִתִּי כְלָאִים הִתְבָּאוּ", לפי שענפיהם של שני המינים כלואים וחבושים זה בזה (רש"ס שם, פ"ג ה"ד, ד"ה לא אסרו).

לפי דעה אחרת, הרווחת יותר, איסור כלאים תלוי ביניקה ובעירוב יחד. התורה אוסרת לזרוע שני מינים שונים כאשר הם מעורבים וגם יונקים מאותה אדמה, אך מותר לזרוע שני מינים היונקים מאותה אדמה כאשר אין הם מעורבים - מחיצה ביניהם; ומותר גם לזרוע שני מינים המעורבים בענפיהם, אך אינם מעורבים ביניקתם (רמב"ם, הלכות כלאים, פרק ג', הלכה ז', ד/טז; פירוש המשניות כאן, ועוד ראשונים רבים. הנפק"מ האמורה על מעורבים שאינם יונקים, מבוארת בסמ"ג, ל"ת רע"ט, על פי הרמב"ם הנ"ל).

בעל קרית ספר (כלאים, פרק ג') כותב כי בעלי שיטה זו נוקטים שמשמעות הפסוק (ויקרא, יט/ט): "שִׂדְךָ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים" היא לזרעים הקרובים וגם מעורבים, וכדברי התרגום שהובאו בראש המאמר, והכוונה לתערובת גמורה, בין ביניקה ובין בצמיחה.

קיימות דעות נוספות, ואלו הן השיטות העיקריות. די בהן בכדי לבחון את המשניות שבפרקים ב' וג' ואת דיניהן הרבים.

דף קד/א מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים

הנס שבמס...

ביאר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מתוך נסיונו העגום:

"המס" וה"סמך", המס שבלוחות, לצורך התורה, כלומר, הכסף הנצרך להחזקת תורה, בנס הוא עומד, לכל דבר חולין יש בשפע, ואילו לצורך התורה כל גבייה שכזו נס גדול היא...

צעילוי נשמת

הר"ר שרגא וורטנשלאג ז"ל

בן ר' יצחק ז"ל

נלב' ע"ז שבט תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת איזבה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת חנה פיגא גוטסגנדה ע"ה

בת הר"ר בנימין דוד ז"ל

נלב' ע"ג' בשבט תשנ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו

הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו - בני ברק

צעילוי נשמת

מרת יוכבד ציפה שכטר ע"ה

בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל

נלב' ע"ה' בשבט תשנ"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו

הר"ר אריה ישראל שכטר שיחיו

עשרות אלפי גמרות
מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת
בעמוד הגמרא

הקדם והנצח את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
ניסן - אייר - סיון - תמוז

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020